

Čtenářské dovednosti u žáků 3. ročníku vyučovaných metodou čtení Sfumato

Reading Skills among Pupils at Third Grade of Elementary Schools

*Barbora Jindrová, Olga Kučerová, Anna Kucharská,
Klára Špačková*

Abstrakt: Předkládaný příspěvek je věnován popisu nižších čtenářských dovedností (dovednosti dekódování) u žáků, kteří si čtení osvojili metodou splývavého čtení Sfumato; a následnému srovnání výkonů v testech čtenářských dovedností mezi žáky třech metod čtení (Sfumato, Analyticko-syntetické a genetické). Do studie bylo zapojeno celkem 45 žáků 3. ročníku vyučovaných metodou čtení Sfumato. Žákům byly administrovány subtesty nižších čtenářských dovedností diagnostické baterie PorTex. Získaná data jsou následně porovnávána s výkony žáků vyučovaných metodami analyticko-syntetickou (N=152) a genetickou (N=61) prostřednictvím analýzy rozptylu (ANOVA), doplněnou post-hoc testem (Games-Howell). V oblasti dekódovacích dovedností bylo zjištěno hned více statisticky významných rozdílů mezi metodami čtení. Tyto rozdíly se týkaly rychlosti a plynulosti čtení. Předkládaný článek popisuje jednu z prvních studií, která se zaměřuje na vývojovou dynamiku osvojování čtenářských dovedností u metody čtení Sfumato. Výsledky výzkumu mohou být užitečné nejen pro oblast primární pedagogiky, ale také psychologického a speciálně-pedagogického poradenství. Práce přináší nové podněty pro rozšíření testování napříč dalšími ročníky a následné zapracování specifik dané metody do norem čtení.

Klíčová slova: čtenářské dovednosti; metoda čtení Sfumato; metoda čtení analyticko-syntetická; rozvoj čtení; gramotnostní dovednosti

Abstract: This study is focused on the description of lower reading skills (decoding skills) in pupils taught by the Sfumato reading method; and the comparison of performance in reading skills test between pupils of three reading methods (Sfumato, Analytical-synthetic and Genetic). A total of 45 3rd grade elementary school pupils taught by the Sfumato reading method were involved in the study. Pupils were administered the lower reading skills subtests of the PorTex diagnostic battery. The obtained data are subsequently compared with the performances of

the students taught analytical-synthetic (N=152) and genetic (N=61) methods by analysis of variance (ANOVA), supplemented by a post-hoc test (Games-Howell). In the area of decoding skills, several statistics significant differences between reading methods were found. These differences relate to reading speed and fluency. The present article describes one of the first studies that focuses on the developmental dynamics of the acquisition of reading skills in the Sfumato reading method. The research results can be useful not only for the field of elementary pedagogy, but also for psychological and special pedagogical counseling. The work brings new ideas for the expansion of testing across other grades and the subsequent processing of the specifics of the given method into reading standards.

Key words: reading skills; Sfumato reading method; analytical-synthetic reading method; reading development; literacy skills

Úvod

Dovednost čtení patří mezi základní dovednosti pro každodenní fungování ve světě a životě. Osvojení čtení je jedním ze základních cílů primárního vzdělávání, je zároveň předpokladem pro následné celoživotní učení a komunikaci se světem kolem nás. Velkým tématem primárního vzdělávání je také hledání a inovace vhodných metod čtení, prostřednictvím kterých seznamujeme začínající čtenáře s texty a literaturou.

Školský zákon (č. 561/2004 Sb.) ponechává na učitelích 1. ročníku svobodu, a zároveň velkou zodpovědnost v oblasti volby metody čtení. Učitel sám tak může zvolit metodu podle vlastního uvážení, samozřejmě v kontextu školy a zájmu rodičů. Některé z metod čtení mají v českém školství již mnohaletou tradici, stále se však můžeme setkávat s metodami novými či moderními inovacemi těch tradičních.

Již přes 20 let se v našem školství stále více učitelů volí metodu splývavého čtení Sfumato autorky Márii Navrátilové. Metoda staví na poznacích neurofyzilogický zákonitostí, je založena na posloupnosti zrak-hlas-sluch a jejich vzájemné koordinaci. Ačkoli se s ní setkáváme stále častěji, dosud bylo k této metodě realizování jen několik výzkumů.

Předkládaná studie si kladla za cíl doplnit toto „slepé místo“ a zmapovat úroveň čtenářských dovedností u žáků 3. ročníku základní školy. V našem výzkumu jsme se zaměřili screening gramotnostních dovedností u žáků, kteří si osvojili čtení právě touto metodou. V rámci druhotného cíle následně porovnáváme výkony žáků metody Sfumato s výkony žáků dvou nejrozšířenějších metod čtení v českém školství, tedy metodou analyticko-syntetickou a genetickou. Sledování bylo uskutečněno i s cílem dát uživatelům testové baterie PorTex (Porozumění textu, Kucharská et al., 2021) alespoň

základní informace o výkonech žáků vyučovaných metodou Sfumato a o odlišnostech od dvou výše zmíněných výukových metod čtení.

Čtenářské dovednosti

Současný moderní svět nabízí v souvislosti s měnícími se životními podmínkami, rozvojem vědy a společnosti obrovské množství informací, které již nelze všechny pojmout. Právě v souvislosti s novými požadavky života dochází k přehodnocování obsahů vzdělávání, stále více je vyzdvihován význam klíčových kompetencí a gramotností. Čtenářská gramotnost je chápána jako základní gramotnost, neboť je předpokladem pro další vzdělávání i individuální rozvoj jedince (Laufková & Ronková, 2017).

Čtenářská gramotnost je celoživotním procesem, který nelze omezit výhradně na období dětství a školní docházky. Můžeme ji definovat jako „*schopnost číst a psát na takové úrovni, aby lidé rozuměli čtenému textu a používali písemné sdělení v tištěné nebo elektronické podobě, rozšiřovali své vědomosti, chápali sebe a svět a samostatně se vzdělávali*“ (Laufková & Ronková, 2017, s. 88).

Proces čtení zahrnuje hned několik dílčích kognitivních úkonů. Začínající čtenáři si osvojují několik čtenářských dovedností, postupně dochází k jejich zpřesňování a zdokonalování. Stále uznávaný *Jednoduchý model čtení* (Gough & Tunmer, 1986) vymezuje dvě základní komponenty čtení: dovednost **dekódo-**

vání a dovednost **lingvistického porozumění**. Čtenář text dekoduje rozpoznáváním jednotlivých grafémů, přiřazením příslušných fonémů, rozpoznáním slov a spojením s významem (na úrovni slov). Následně přečtený text přiřadí významu mluvené řeči, využívá porozumění pro interpretaci na úrovni vět.

Pro úspěšné dekodování textu je nezbytné osvojení alfabetského principu, tedy systému spojením mezi zvuky řeči, *fonémy*, a grafickými značkami, které tyto zvuky označují, *grafémy* Alfabetský princip propojuje fonologický a ortografický subsystém jazyka (Seidlová Málková, 2015).

Caravolas et al. (2012) se v longitudinální studii dětí předškolního a mladšího školního věku zabývala prediktory pro následnou úspěšnost při dekodování textu. Potvrdila vliv tří skupin dovedností, **fonematické uvědomování**, **znalost písmen** a **rychlost jmenování**. Zejména dovednost fonematického uvědomování, pokud je oslabena, může být významným indikátorem pro pozdější rozvoj dyslexie u dětí i dospělých.

Osvojení dovedností fonematického uvědomování a dekodování textu však nejsou jedinými prediktory pro úspěšné porozumění textu. V populaci nalezneme také osoby, které mají s porozuměním čtenému obtíže, přestože čtou přiměřeně rychle a s minimem chyb.

Kromě schopnosti porozumět mluvené řeči (tedy lingvistického porozumění nejčastěji měřeného poslechem) řada autorů (Muter, Hulme Snowling & Stevenson,

2004; Kucharská et al., 2021) poukazuje na vliv **jazykového uvědomování**, tedy „*nakládání s jazykovými prostředky, které je založeno na předchozím poznání zásady struktury a fungování jazykového systému a ke kterému dochází v průběhu celého dosavadního procesu socializace dítěte, nezávisle na institucionální edukaci*“ (Kucharská et al., 2021, s. 31). Zejména u starších čtenářů je kromě dovednosti dekódování pro porozumění textu určující slovní zásoba dítěte a jeho schopnosti v gramatice (morfologii a syntaxu). Zatímco fonematische uvědomění je spojeno spíše s rozvojem dovednosti dekódování a psaní, jazykové uvědomování (s morfológií, sémantikou a syntaxí) je spojeno právě s dovedností porozumění čtenému.

Pojďme tedy shrnout skupiny prediktorů pro rozvoj porozumění čtenému u čtenáře. Dovednost porozumění čtenému je dle výzkumů sycena dvěma skupinami předpokladů. Aby čtenář mohl s textem nakládat, musí text nejprve dekódovat. Úspěšnost dekódování je ovlivněna úrovní fonematische uvědomování, spolu se znalostí písmen a rychlostí jmenování. Tato dovednost se zakládá již v předškolním věku, postupně se systematicky rozvíjí v primárním vzdělávání. Kromě dekódování je pro porozumění text nezbytné také lingvistické porozumění, zejména pak jazykové uvědomování. Deficity v této oblasti se

zpravidla objevují až ve vyšších ročnících základní školy, mohou však stejně jako dovednost dekódování negativně ovlivňovat porozumění čtenému.

Uvedená zjištění naznačují, že při posuzování čtenářských dovedností nelze spoléhat pouze na rychlost a přesnost čtení, kterým se v minulosti věnovala zvýšená pozornost. Jedná se o komplexní dovednost, kterou ovlivňuje řada dílčích dovedností.

V naší práci pro potřeby diagnostiky pracujeme se standardizovanou testovou baterií PorTex, která mapuje typickou vývojovou úroveň gramotnostních dovedností žáků 1. stupně základní školy. Testová baterie byla připravena na Katedře psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, autoři při přípravě navazovali na dlouhodobé výzkumné zaměření v oblasti porozumění čtenému¹. Testová baterie obsahuje celkem 12 testů, které mapují úroveň fonematische povědomí, jazykového uvědomování, úroveň dekódování, dovednost porozumění textu (při čtení i poslechu), dále také sebehodnocení čtení žáků a environmentální vlivy (ze strany škola a rodiny).

Metoda čtení Sfumato

Již výše jsme uvedli, že školský zákon ponechává učitelům 1. ročníků základních škol svobodu v oblasti volby metody

¹ Výzkumný projekt GAČR Porozumění čtenému – typický vývoj a jeho rizika, P407/13-20678S, 2013-2015.

čtení a psaní. Učitel tak může vybírat z nejrůznějších přístupů, od tradičnějších k modernějším až alternativním. Mezi nejužívanější metody čtení v českém školství patří analyticko-syntetická metoda a genetická metoda.

Řada učitelů stále častěji volí metodu čtení Sfumato. Metoda byla vyvinuta autorkou Márií Navrátilovou. Je založena na posloupnosti zrak-hlas-sluch a jejich vzájemné koordinaci. Řadí se mezi metody syntetické, neboť vychází z fonologického uvědomění. Autorka stavěla při vývoji na poznacích neurofyziologických zákonitostí.

Metoda se začala formulovat již v roce 1974, v devadesátých letech autorka aplikovala metodu v 1. ročnících základní školy. Od té doby se s metodou setkáváme stále častěji. Autorka pořádá odborné semináře, na nichž seznamuje pedagogické pracovníky s touto metodou (ABC Music v.o.s., 2022a).

Metodika vychází z předpokladu, že vhodně zvolená metoda výuky čtení pozitivně napomáhá formování vztahu k celoživotnímu čtení a vzdělávání. Zájem o čtení a úspěšnost v něm vede k zájmu o vzdělávání a celkově motivaci pro školní práci. Metoda díky široké paletě činností zaměstnává všechny žáky, tím eliminuje i projevy vyrušování v hodině. Sfumato využívá herní prvky, dochází k mezipředmětovému propojení, propo-

jení s dramatickou výchovou (tamtéž).

Autoři Metodiky Sfumato (2013) uvádí, že „na rozdíl od ostatních metod je kladen maximální důraz na zafixování a vědomé zpracování vyslovovaného textu“ (Navrátilová, 2013, s. 53). Ve srovnání s jinými metodami čtení žáci postupují při osvojování jednotlivých písmen a hlásek výrazně pomaleji, ale důsledně. Při výuce se využívá vědomé, pomalé výslovnosti, ještě před vyslovením hlásky je vytvářen kontrolovaný „pohyb oka dopředu“. Pracuje se s individuálním časem, které každé dítě potřebuje, autorka doporučuje uzpůsobovat tempo čtení nejpomalejšímu z žáků.

Autorka pro potřeby metody dělí jednotlivé hlásky do skupin podle charakteru zvuku na **tóny, zvuky a tlačené hlásky**. Při výuce se postupuje podle daného pořadí osvojování hlásek, výuka se dělí do pěti fází (Navrátilová, 2013).

Ačkoli je metoda v českém školství rozšířena již delší dobu a můžeme se s ní setkat stále častěji, dosud bylo provedeno jen málo výzkumů, které by se zaměřovaly na její efektivitu. Výjimku tvoří studie týmu výzkumníků z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Metoda Sfumato je také předmětem několika závěrečných prací studentů vysokých škol.

Výzkumný projekt TA ČR *Ověření metodiky čtení Sfumato pro nácvik čtení u žáků s dyslexií²* pod vedením Ivany

² Výzkumný projekt TAČR Ověření metodiky čtení Sfumato pro nácvik čtení u žáků s dyslexií, TL03000322, 2020-2022.

Šimkové ověřoval efektivitu metodiky při práci s žáky s poruchou čtení, kteří byli vyučováni metodou Sfumato a jinými metodami čtení. Prokázal příznivý účinek metody Sfumato hned v několika dovednostech. Jednalo se o výkon v dekódování, a to konkrétně v rychlosti a přesnosti čtení pseudoslov. Dále byl prokázán příznivý účinek ve fonologických dovednostech a taktéž v oblasti auditivní paměti. V oblasti porozumění čtenému nebyl mezi skupinami prokázán statisticky významný rozdíl. Autoři si pozitivní vliv vysvětlují důrazem metodiky na práci s dechem a hlasem, melodií, intonací a rytmem řeči (Havlisová, Jošt & Šimková, 2022). Uvedená práce byla významným podkladem pro porovnání výsledků naší studie. Je však nutno podotknout, že respondenty zmíněné studie tvořili výhradně žáci s dyslexií.

Východiska a cíl výzkumu

Prezentovaný výzkum čtenářských dovedností u žáků 3. ročníku základních škol vyučovaných metodou čtení Sfumato je součástí širšího výzkumu, který byl realizován v říjnu a listopadu 2021. Výzkum měl kvantitativní charakter, žákům byla administrována kompletní testová baterie PorTex³, která mapuje široké spektrum čtenářských dovedností.

Pro potřeby předkládaného článku prezentujeme pouze data nižších čtenářských dovedností – dekódování. Již výše jsme uvedli, že se jedná o základní komponentu čtení, které je nejvíce pozornosti věnování v počátcích osvojování čtení. Je zároveň předpokladem pro rozvoj většiny dalších čtenářských dovedností (porozumění čtenému).

Studie prezentuje typickou úroveň dekódovacích dovedností žáků 3. ročníku, kteří si osvojili čtení metodou Sfumato. Metoda čtení Sfumato už se v českém školství objevují více než 20 let, přesto bylo dosud realizováno jen málo výzkumů, které by se metodou zabývaly. Cílem naší studie bylo tak toto „slepé místo“ doplnit, zároveň se zaměřit na čtenářské dovednosti u žáků vyučovaných touto metodou čtení.

Možnými rozdíly v čtenářských dovednostech v závislosti na užití metodě čtení se zabýval výzkumný projekt GA ČR *Porozumění čtenému – typický vývoj a jeho rizika*. Autoři si povšimli hned několika rozdílů ve výkonech žáků vyučovaných analyticko-syntetickou metodou a metodou genetickou. Ve 2. a 3. ročníku ZŠ v *Testu hlasitého čtení* četli žáci vyučovaní analyticko-syntetickou metodou rychleji ve srovnání s druhou metodou čtení. Jev si autoři vysvětlují konkrétní metodikou, hláskování zabere žákům ve fázi automatizace

---

³ Jindrová, B. (2021). Čtení s porozuměním u žáků 3. ročníku vyučovaných metodou čtení Sfumato [Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze].

čtení více času než slabikování. Například v *Testu poslechu s porozuměním* či v *Testu tichého čtení s porozuměním* zase dosahují vyšších výsledků žáci vyučovaní genetickou metodou. Tento jev může opět souviset s konkrétní metodikou, kdy genetická metoda čtení od počátku pracuje s komplexními texty, žáci tak dříve pracují s obsahem sdělení, které čtou (Kucharská et al., 2016b).

Je tedy patrné, že užitá metoda čtení může ovlivňovat výkon žáků při čtení a při práci s obsahem textu. Nově vzniklá testová baterie gramotnostních dovedností PorTex zpracovávala při standardizaci normy právě pro zmíněné dvě metody čtení. Cílem naší studie byl pak screening typické úrovně čtenářských dovedností u žáků metody Sfumato. Následně jsme porovnávali výkony našich žáků s výkony žáků vyučovaných metodou analyticko-syntetickou a genetickou.

Výzkumný soubor a použité metody

Výzkumný soubor naší studie tvořili výhradně žáci 3. ročníků základních škol. Třetí ročník byl záměrně zvolen, neboť právě v tomto roce dochází k završení osvojování čtení a čtenářských dovedností. Kucharská et al. (2016) poukázala na několik rozdílů ve vývoji čtení v závislosti na užitých metodách čtení v 1. a 2. ročníku. V průběhu 3. ročníku již se rozdílů stírají, předpokládá se, že žáci mají dovednost dekodování osvojenou. Také autorka metodiky Sfumato

popisuje, že žáci 3. ročníku již mají čtení zautomatizované, nechybují a bezpečně přiřadí zvuk k písmenům (Navrátilová, 2013). Třetí ročník se tedy jevil jako velmi vhodný pro screening čtenářských dovedností a případné odkrytí rozdílů mezi metodami čtení.

Výzkumný soubor studie tvořilo celkem 45 žáků 3. ročníků ze tří základních škol. Dvě základní školy sídlily ve Středočeském kraji, jedna v kraji Hlavní město Praha. Ve dvou případech se jednalo o velké státní školy, jedna škola byla soukromá, s alternativními přístupy k výuce. Do studie byli zařazeni žáci celkem šesti různých pedagogů.

Výzkumný vzorek byl víceméně genderově vyvážený v nepatrný prospěch chlapců (N=23) ve srovnání s dívkami (N=22). Ve vzorku se nacházeli 4 žáci s indikovanými speciálními vzdělávacími potřebami, tito žáci nebyli vyřazení z důvodu zachování normálního rozložení populace. Průměrný věk žáků v den individuálního vyšetření bylo 106 měsíců.

Žákům byla administrována kompletní baterie PorTex – porozumění textu, celkem se jednalo o 11 testů. Pro potřeby předkládaného článku prezentujeme pouze data nižších čtenářských dovedností – dekodování.

Účast ve výzkumu byla podmíněna informovaným souhlasem ze strany ředitele školy a následně zákonných zástupců jednotlivých žáků. Při zpracování dat byly zachovávány etické principy výzkumu, data byla anonymizována.

Tabulka 1: Deskriptivní statistika výkonů v Testu čtení slov – metoda Sfumato

	CELKOVÝ SKÓR	CELKOVÝ ČAS
N	45	45
Průměr	41.7	94.0
Medián	43	84
Směrodatná odchylka	5.29	43.2
Minimum	17	32
Maximum	46	251

Tabulka 2: Analýza rozptylu pro Test čtení slov – srovnání výukových metod čtení

	AS (N=153)	GE (N=60)	SF (N=45)	F	df1	df2	p
Celkový skór	44.5 (2.22)	43.2 (3.00)	41.7 (5.29)	9.16	2	81.1	<.001
Celkový čas	69.2 (32.50)	72.1 (38.45)	94.0 (43.19)	6.30	2	90.6	0.003

Prezentace a interpretace dat

K testům dekódovacích dovedností řadíme celkem tři testy diagnostické baterie PorTex. Jedná se o *Test čtení slov*, *Test čtení pseudoslov* a část *Testu hlasité čtení s porozuměním* (rychlost a přesnost čtení).

Nejprve prezentujeme data z hlediska deskriptivní statistiky, následně porovnáваме výkony žáků vyučovaných metodou Sfumato s výkony žáků vyučovaných metodami analyticko-syntetickou a genetickou. Data žáků ostatních metod pochází z testování v rámci standardizace diagnostické baterie PorTex.

Celkem bylo do porovnávaného vzorku

zařazeno 152 žáků vyučovaných metodou analyticko-syntetickou a 61 žáků vyučovaných metodou genetickou. Průměrný věk žáků analyticko-syntetické metody v den vyšetření bylo 108 měsíců, u metody genetické 107 měsíců věku.

V analytické části byla užita analýza rozptylu (ANOVA), která porovnává průměrné hodnoty souborů. V případě statisticky významného rozdílu mezi skupinami je analýza rozptylu doplněna post-hoc testem (v našem případě neparametrický test Games-Howell).

Test čtení slov

Test čtení slov spočívá v hlasitém čtení

Tabulka 3: *Post-hoc test pro celkový skór a celkový čas v Testu čtení slov – srovnání výukových metod čtení*

	SF x AS	SF x GE
Celkový skór	0.004	-
Celkový čas	0.002	0.023

Tabulka 4: *Deskriptivní statistika výkonů v Testu čtení pseudoslov – metoda Sfumato*

	CELKOVÝ SKÓR	CELKOVÝ ČAS
N	45	45
Průměr	33.0	136
Medián	32	120
Směrodatná odchylka	6.07	46.0
Minimum	23	63
Maximum	46	298

souboru 46 slov, který jsou řazena dle postupně narůstající slabičné délky a složitosti hláskové stavby. Žák postupně čte všechna slova, v průběhu administrace se měří čas potřebný k přečtení celého souboru slov, zaznamenává se také správnost čtení. Při vyhodnocování získáme dva skóry: celkový skór (počet správně přečtených slov souboru) a celkový čas (čas potřebný k přečtení celého souboru slov). Výkony žáků jsou hodnoceny na škále 0-1 bod, maximální počet bodů je tak 46.

Popis výkonů žáků našeho souboru popisuje tabulka 1.

Průměrný bodový zisk v testu čtení slov byl 41,7 při směrodatné odchylce

5,29. Jednotlivé výkony se tak poměrně různily. Průměrný čas potřebný k přečtení celého seznamu slov byl 94 vteřin. Nejrychlejší žák seznam přečetl za 32 vteřin, nejpomalejší za 251 vteřin. V souboru nacházíme jednu odlehlou hodnotu.

V tabulce 2 jsou naznačeny průměrné výkony žáků tří metod čtení v testu čtení slov. Průměrné získané skóry jsou mírně nevyrovnané, nejvyšších průměrných výsledků dosahují žáci analyticko-syntetické metody, kteří zároveň soubor slov přečetli v porovnání se zbývajícími metodami čtení nejrychleji. Hodnota směrodatné odchylky u žáků metody Sfumato je ve srovnání s ostatními metodami vyšší, výkony žáků metody Sfumato

Tabulka 5: Analýza rozptylu pro Test čtení pseudoslov – srovnávání výukových metod čtení

	AS (N=153)	GE (N=60)	SF (N=45)	F	df1	df2	p
Celkový skór	38.4 (6.14)	31.8 (7.38)	33.0 (6.07)	22.589	2	78.0	<.001
Celkový čas	126.0 (48.39)	130.3 (68.79)	135.9 (46.00)	0.769	2	76.3	0.467

Tabulka 6: Post-hoc test pro celkový skór v Testu čtení pseudoslov – srovnávání výukových metod čtení

	SF x AS	SF x GE
Celkový skór	<.001	-

jsou tak různé, mezi dětmi panují větší rozdíly ve výkonech.

Analýza rozptylu naznačuje statisticky významné rozdíly u obou subtestů. Provedeme tak ještě následné post-hoc testy.

Post-hoc test potvrdil hned tři statisticky významné rozdíly v celkovém skóru a celkovém čase Testu čtení slov. Žáci analyticko-syntetické metody dosahují statisticky významně vyšších průměrných skóre ve srovnání s žáky metody čtení Sfumato (při 1% statistické významnosti). Cohenovo d je rovno 0,69, naznačuje tak vysoký efekt účinku. Při interpretaci výsledků je třeba přihlédnout k vyšší směrodatné odchylce u výkonů žáků metody Sfumato.

Statisticky významné rozdíly se potvrzují i v proměnné celkového času čtení. Při srovnání žáků analyticko-syntetické

metody a metody Sfumato se jedná o 1% hladinu významnosti (Cohenovo d je rovno 0,64), při srovnání metody genetické a metody Sfumato o 5% hladinu významnosti (Cohenovo d je rovno 0,53). V obou případech tak jde o vysoký efekt účinku, žáci metody Sfumato čtou ve srovnání se zbývajícími metodami čtení pomaleji.

Test čtení pseudoslov

Nyní přejdeme k dalšímu testu, který řadíme k testům dekódovacích dovedností, Testu čtení pseudoslov.

Test čtení pseudoslov se administrací podobá Testu čtení slov. Taktéž spočívá v hlasitém čtení souboru 46 pseudoslov, seřazených dle postupně narůstající slabičné délky a složitosti hláskové stavby. Žák čte nahlas pseudoslova, hodnotí se opět přesnost čtení i potřebný čas.

Tabulka 7: Deskriptivní statistika výkonů v Testu hlasitého čtení (rychlosti a přesnosti) – metoda Sfumato

	RYCHLOST ZA 1. MIN	SPRÁVNOST ZA 1. MINUTU	PŘESNOST 1. MINUTA	CHYBOVOST	CELKOVÝ ČAS
N	45	45	45	45	45
Průměr	55.5	53.7	96.3	1.82	239
Medián	55	52	98	2	198
Směrodatná odchylka	19.9	20.3	4.31	1.48	116
Minimum	22	19	79	0	102
Maximum	111	110	100	6	655

Maximální počet bodů, které žáci mohou získat, je opět 46.

Průměrný bodový zisk žáků metody Sfumato v Testu čtení pseudoslov byl 33 bodů při směrodatné odchylce 6,07. Žáci průměrně potřebovali 136 vteřin k přečtení celého souboru slov.

Tabulka 5 naznačuje výsledky analýzy rozptylu výkonů žáků tří metod čtení v Testu čtení pseudoslov. Vidíme rozdíly v průměrných výkonech, v obou proměnných ve prospěch analyticko-syntetické metody čtení. Analýza rozptylu naznačuje statisticky významný rozdíl v proměnné celkový skór. Provedeme proto následný post-hoc test.

Výsledky post-hoc testu naznačují statisticky významný rozdíl v proměnné celkový skór mezi žáky analyticko-syntetické metody a metody Sfumato při hladině významnosti 0,01 %. Žáci analyticko-syntetické metody dosahovali vyšších průměrných skórů. Cohenovo

d je rovno 0,88, naznačuje tak vysoký efekt účinku.

Hlasité čtení s porozuměním (rychlost a přesnost čtení)

Poslední zařazený test do testu dekódovacích dovedností je *Test hlasitého čtení s porozuměním* (proměnná rychlost a přesnost čtení). Test hlasitého čtení s porozuměním tvoří podnětový text a sada sedmnácti otázek, které mapují žákovo porozumění čtenému. Žákům naší studie byla administrována verze B *Krmení králíků* určená pro žáky 2. a 3. ročníku. Jedná se o krátký příběh o tom, jak se děti při pobytu u babičky starají o sousedčiny králíky. Celkem má 196 slov. Žák nahlas celý text přečte, následně administrátor ústně pokládá otázky k ověření porozumění textu. Během čtení se měří čas potřebný k přečtení celého textu, zaznamenává se počet přečtených

Tabulka 8: Analýza rozptylu pro Test hlasitého čtení s porozuměním (rychlost a přesnost) – srovnání výukových metod čtení

	AS (N=147)	GE (N=59)	SF (N=45)	F	df1	df2	p
Rychlost	68.63 (19.39)	69.75 (22.87)	55.49 (19.86)	8.34	2	96.8	<.001
Správnost	67.22 (19.46)	68.05 (22.94)	53.67 (20.31)	8.43	2	96.3	<.001
Přesnost	97.72 (2.82)	97.17 (2.84)	96.27 (4.31)	2.62	2	91.0	0.079
Chybovost	1.40 (1.52)	1.69 (1.41)	1.82 (1.48)	1.77	2	102.4	0.176
Celkový čas čtení	180.10 (68.03)	183.92 (76.98)	239.24 (116.16)	5.25	2	87.3	0.007

Tabulka 9: Post-hoc test pro rychlost a celkový čas čtení v testu hlasitého čtení s porozuměním – srovnávání výukových metod čtení

	SF x AS	SF x GE
Rychlost	<.001	0.003
Celkový čas čtení	0.006	0.020

slov za 1. a 2. minutu. Také se sleduje správnost čtení.

V testu hlasitého čtení s porozuměním se sledují čtyři hlavní parametry: rychlost čtení (celkový čas čtení textu, počet přečtených slov za 1. minutu), přesnost čtení, způsob čtení (např. plynulost čtení, dvojí čtení, hláskování, slabikování, obtíže s víceslabičnými slovy, zlepšení/zhoršení v čase) a hodnocení porozumění čtenému. Pro potřeby článku se více zabýváme pouze skóry odkazujícím k nižším čtenářským dovednostem – dekodování textu (rychlost za 1. min: počet přečtených slov za 1. minutu; správnost za 1. minutu: počet správně přečtených slov za 1. minutu; přesnost 1. minuta: procen-

tuální údaj o poměru správně přečtených slov k celkovému počtu přečtených slov; chybovost a celkový čas).

Za 1. minutu žáci metody Sfumato průměrně přečetli 55,5 slova při průměrné chybovosti 1,82 slova. Směrodatná odchylka v počtu přečtených slov za 1. minutu je poměrně široká (19,9), mezi žáky jsou tak větší rozdíly ve výkonech. K přečtení celého textu žáci průměrně potřebovali 239 vteřin, nejrychlejší žák text přečetl za 102 vteřin, nejpomalejší za 655 vteřin.

Tabulka 8 uvádí výsledky analýzy rozptylu ve všech zkoumaných proměnných *Testu hlasité čtení s porozuměním*. Analýza rozptylu odkrývá obdobné rozdíly

mezi metodami, jaké jsme popisovali již výše. Žáci metody Sfumato čtou ve srovnání se oběma metodami pomaleji, tedy za 1. minutu přečtou méně slov.

V proměnných *rychlost* (počet přečtených slov za 1. minutu) a *správnost* (počet správně přečtených slov za 1. minutu) nacházíme statisticky významné rozdíly při 0,01 % hladině významnosti. Když se však podíváme na proměnnou *chybovost*, všimneme si, že je u všech metod čtení obdobná. Statisticky významný rozdíl v proměnné *správnost* proto nesouvisí s chybným dekódováním, ale pomalejším tempem čtení (tedy žáci celkově přečtou méně slov za 1. minutu ve srovnání s žáky ostatních metod čtení. Další statisticky významný rozdíl nacházíme u proměnné *celkový čas čtení*, tentokrát při 5 % hladině významnosti.

Výsledky post-hoc testu v tabulce 9 potvrzují statisticky významné rozdíly mezi žáky vyučovanými metodou Sfumato a oběma dalšími metodami. Žáci metody Sfumato přečtou statisticky významně méně slov, a to ve srovnání s žáky metody analyticko-syntetické při 0,01 % hladině významnosti (Cohenovo d je rovno 0,66), ve srovnání s žáky metody genetické při 5 % hladině významnosti (Cohenovo d je rovno 0,66). V obou případech tak nacházíme vysoký efekt účinku.

Statisticky významný rozdíl se potvrdil i v proměnné *celkový čas čtení*, ve srovnání s oběma metodami čtení při 5 % hladině významnosti. Cohenovo d je ve srovnání metody Sfumato a metody analyticko-syntetické rovno 0,62, ve

srovnání s metodou genetickou rovno 0,56. V obou případech tak jde o vysoký efekt účinku.

Shrňme nyní výsledky, které jsme výše prezentovali.

Ve všech testech dekódovacích dovedností jsme našli statisticky významné rozdíly v rychlosti čtení. Žáci metody Sfumato čtou statisticky významně pomaleji ve srovnání s analyticko-syntetickou, ale také genetickou metodou. Tento jev se projevil v *Testu čtení slov* a *Testu hlasitého čtení s porozuměním*. Dopočítávané hodnoty Cohenova d naznačovaly vysoké efekty účinku.

Další rozdíly jsme našli také v celkových skórech *Testu čtení slov* a *Testu čtení pseudoslov*. Zde považujeme za důležité zmínit, že chybovost žáků, která způsobila nižší získaný skóre, zpravidla nespočívala v chybném dekódování textu, ale spíše v neplynulosti čtení (slabikování, držení hlásek), které zhoršuje srozumění čtení. Domníváme se proto, že vývoj čtení a čtenářských dovedností u metody Sfumato ve 3. ročníku stále probíhá, a jedná se tedy o specifikum dané metody čtení.

Diskuze

Předkládaná studie byla zaměřena na dosud málo probádanou oblast, úroveň gramotnostních dovedností u žáků vyučovaných metodou čtení Sfumato. Dosavadní výzkumy, které se metodou čtení zabývají, zpravidla ověřují účinnost metodiky výhradně u žáků s obtížemi ve čtení, či

mají kvalitativní charakter a mapují její silné a slabé stránky z pohledu vyučujících a žáků. V literatuře se téměř nelze setkat s výzkumy, které by popisovaly vývoj osvojování čtenářských dovedností u žáků, kteří si čtení osvojili touto metodikou. Přitom popis typické úrovně osvojení gramotnostních dovedností pro daný ročník může být přínosný nejen pro primární pedagogy, ale také pro oblast psychologického a speciálně-pedagogického poradenství a diagnostiky.

V rámci sekundárního cíle jsme výkony žáků naší studie porovnávali s výkony žáků stejného ročníku, kteří si osvojili čtení metodou analyticko-syntetickou nebo genetickou. Kucharská et al. (2016b) již popsala několik statisticky významných rozdílů ve dynamice osvojování čtenářských dovedností mezi metodami analyticko-syntetickou a genetickou. Rozdílly se týkaly například oblasti rychlosti čtení či dovednosti porozumění čtenému. Naše práce tato zjištění rozšiřuje také o metodu čtení Sfumato.

V oblasti dekódovacích dovedností bylo zjištěno hned více statisticky významných rozdílů mezi metodami čtení. Tyto rozdílly se týkaly rychlosti a plynulosti čtení.

Žáci metody Sfumato naší studie četli statisticky významně pomaleji ve srovnání s analyticko-syntetickou i genetickou metodou. Tento jev se projevil ve všech třech testech dekódovacích dovedností. Uvedená zjištění nejsou v souladu s výsledky výzkumného projektu zaměřeného na žáky s dyslexií, který zmiňujeme

výše (Havlisová, Jošt & Šimková, 2022). Autoři ve své studii prokázali opačný efekt, žáci metodiky Sfumato četli rychleji ve srovnání s jinými metodami. Ve výzkumu se však zaměřovali výhradně na žáky s dyslexií. Výsledky tedy naznačují, že metoda čtení Sfumato může být velmi nápomocná u žáků s obtížemi ve čtení, žáci díky ní čtou rychleji. Když se však zaměříme na intaktní populaci, žáci, kteří si čtení osvojili touto metodou čtou statisticky významně pomaleji ve srovnání s metodami analyticko-syntetickou a genetickou.

Pomalejší tempo čtení, na které jsme v naší studii poukázali, si vysvětlujeme jednou ze zásad metodiky: pomalejším postupem již od počátku 1. ročníku. Autorka doporučuje nespěchat, uzpůsobovat tempo nejpomalejšího. Podle metodiky Sfumata není rychlost čtení ukazatelem kvality (Navrátilová, 2013). Je také možné, že vývoj čtenářských dovedností není ve 3. ročníku dosud uzavřený, čtení se může zrychlovat ve vyšších ročnících. I z toho důvodu by bylo zajímavé zmapovat průběh osvojování čtení u žáků vyučovaných metodou čtení Sfumato od 1. do 5. ročníku základní školy.

Další statisticky významné rozdílly se objevily v proměnné plynulosti čtení. Žáci metody Sfumato dosahovali ve srovnání s žáky ostatních dvou metod čtení nižšího průměrného skóru v *Testu čtení slov* a *Testu čtení pseudoslov*. Povaha chyb však zpravidla nespočívala v nesprávném dekódování slova, ale v neplynulosti čtení. Žáci často slabikovali, či se obje-

vovaly dlouhé expozice jednotlivých hlásek. Tyto jevy zhoršovaly srozumitelnost čtenému. Uvedená zjištění lze jen obtížně porovnávat s dosud publikovanými výsledky v oblasti problematiky. Většinou se zaměřují právě na správnost dekodování, kde poukazují na menší chybovost u žáků metody Sfumato (Havlisová, Jošt & Šimková, 2022; Plavcová, 2017). V naší studii jsme pracovali výhradně se žáky 3. ročníku, neboť dle aktuálních výzkumů (např. Kucharská et al., 2016b) mají žáci tohoto ročníku čtení více zautomatizované, dochází k završení vývoje čtenářských dovedností. Také autorka metodiky Sfumato popisuje menší chybovost ve 3. ročníku základní školy (Navrátilová, 2013). Vzhledem k prokázané horší plynulosti se přikláníme vysvětlení, že u dané metody tomu tak nemusí být, průběh osvojování stále probíhá a jedná se proto o specifikum dané metody čtení.

Zjištěné nálezy by bylo velmi vhodné zasadit do kontextu osvojování čtenářských dovedností u žáků dané metody

čtení od 1. do 5. ročníku. Tím bychom zároveň ověřili, zda rozdíly v plynulosti a rychlosti čtení skutečně pramení z dosud probíhajícího vývoje čtenářských dovedností.

Zároveň by bylo zajímavé uvedená zjištění ověřit v kvalitativně laděném výzkumu. Při delší intenzivnější práci s menším výzkumným vzorkem bychom mohli získat další možná vysvětlení rozdílů, které v našem případě naznačila statistická analýza.

Předkládaný článek popisuje jednu z prvních studií, která se zaměřuje na vývojovou dynamiku osvojování čtenářských dovedností u metody čtení Sfumato. Výsledky výzkumu mohou být užitečné nejen pro oblast primární pedagogiky, ale také psychologického a speciálně-pedagogického poradenství. Práce přináší nové podněty pro rozšíření testování napříč dalšími ročníky a následně zpracování specifík dané metody do norem čtení.

Literatura

- ABC Music v.o.s. O autorce metodiky Sfumato. [online]. ABC Music v.o.s.: 2022a [cit. 2022-08-01]. Dostupné z: <http://www.sfumato.cz/autorka-metodiky-sfumato.html>
- Caravolas M, Lervíg A, Mousikou P, Efrim C, Litavsky M, Onochie-Quintanilla E, Salas N, Schöffelová M, Defior S, Mikulajová M, Seidlová-Málková G, Hulme C. (2012). Common patterns of prediction of literacy development in different alphabetic orthographies. *Psychological Science*, 23(6), 678-686. <https://doi.org/10.1177/0956797611434536>
- Gough, P. B., & Tunmer, W. E. (1986). Decoding, reading, and reading disability. *RASE: Remedial & Special Education*, 7(1), 6-10.

- Havlisová, H., Jošt, J. & Šimková, I. (2022). Ověření metodiky čtení Sfumato pro nácvik čtení u žáků s dyslexií. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Dostupné z: https://www.pf.jcu.cz/images/PF/fakulta/katedry/slovanskejazyky/Sfumato_vystup_clanek.pdf
- Jindrová, B. (2021). Čtení s porozuměním u žáků 3. ročníku vyučovaných metodou čtení Sfumato [Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze].
- Kucharská, A., Seidlová Málková, G., Sotáková, H., Špačková, K., Presslerová, P., & Richterová, E. (2016a). Porozumění čtenému I. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta.
- Kucharská, A. et al. (2016b). Porozumění čtenému III. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta.
- Kucharská, A., Špačková, K., Málková, G., Sotáková, H., Presslerová, P., Kučerová, O. & Chvál, M. (2021). Klíčové gramotnostní dovednosti u žáků základních škol: manuál diagnostické testové baterie pro žáky 1. stupně ZŠ. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta.
- Laufková, V. & Ronková, J. (2017). Čtenářská gramotnost v pojetí projektu ELINET. Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání. 1(1), 87-101.
- Navrátilová, M. et. al. (2013). Metodika Sfumato – Teoretická východiska. ABC Music v.o.s., 89 s.
- Plavcová, P. (2017). Komparace metod nácviku počátečního čtení a psaní ve vztahu k rozvoji specifických poruch učení. [Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/91187/DPTX_2015_1_11410_0_486784_0_175550.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Seidlová Málková, G. (2015). Vývojový vztah fonematického povědomí a znalosti písmen. Praha: Togga.

Mgr. Barbora Jindrová

Mgr. et Mgr. Olga Kučerová, Ph.D.

doc. PhDr. Anna Kucharská, Ph.D.

PhDr. Klára Špačková, Ph.D.

Pedagogická fakulta, Katedra psychologie

Univerzita Karlova

barbora.jindrova@gmail.com

olga.kucerova@pedf.cuni.cz

anna.kucharska@pedf.cuni.cz

klara.spackova@pedf.cuni.cz